

Anmeldelser

Svend Erik Larsen

Simmel mod Simmel

Nils Gunder Hansen: *Sansernes Sociologi. Om Georg Simmel og det moderne*. København: Tiderne Skifter, 1991, 291 pp. + Zusammenfassung og Bibliografi. 225 kr.

1800-tallet var konstitutionernes århundrede. De politiske konstitutioner brede sig i ujævn takt og radikalitet fra den amerikanske og den franske, og fra 1840'erne fortsatte det videre ud over Europa, overalt med det formål at fastlægge magtforholdene i afgrænsede autonome nationalstater.

Også de videnskabelige konstitutioner formerede sig. Af sen-middelalderens og renæssancens videnskabelige gennembrud og i kølvandet på Kants afgørende formulering af bevidsthedens bidrag til virkelighedens opbygning grendelte de moderne videnskaber sig. Hver før sig udgjorde de en selvgyldig indfaldsvej til erkendelsen af virkeligheden eller til bestemte områder af den: humaniora med sine underafdelinger, naturvidenskab med sine departementer, jura, teologi osv.

Aldrig så snart havde disse videnskaber fundet et konstitutionsgrundlag og struktureret videnskabernes verden, før der kom børn og børnebørn og krævede deres ret: psykologi, sociologi, litteratur-

videnskab, lingvistik osv. Alle skulle de begrundes, ikke ved deres nytte eller deres evne til at udtrykke kosmos på en ny måde, men ved at finde et konstitutionsgrundlag der kunne give autonomi og selvstændig berettigelse. De skulle finde en uopdaget provins i videnskabernes nationalstater, en tom plads mellem de kendte videnskaber, eller de skulle erobre en allerede veludviklet landsdel. »Die Konstitution, die Freiheitsgesetze« lyder en identificerende sidestilling hos Heine.

Psykologien skulle snuppe dele af medicin, biologi og måske filosofi; lingvistikken skulle skubbe sig ned i sprækket mellem psykologi og sociologi og albue sig ud til siderne på bekostning af filologien. Også sociologien skulle finde sig et konstitutionsgrundlag og det skulle være det nye objekt 'samfundet', især med udfordring til filosofien der havde patent på de moderne overvejelser over menneskets livsbetingelser.

Nils Gunder Hansens bog om Simmel har som sit erklærede mål at undersøge, hvorledes Simmel konstituerer en sociologi, hvilke modsigelser dette projekt indeholder, og hvilke konsekvenser det har for en refleksion over mennesket i det moderne samfund, som Simmel står ved indgangsdøren til, en dør som han som så mange andre ser blive smækket i af første verdenskrig med et drøn – eller af samme grund opfatter som en port til et kulturelt sammenbrud.

Der er jo andre på spil på denne tid i det samme videnskabelige ingenmandsland: Comte, Weber, Spenser, Durkheim, og Simmels kranke institutionelle skæbne, som bogen præsenterer i kap. 1.1, kan hænge sammen med, at de ansættende myndigheder har sagt som Adolf Glasbrenners tyske Mikkel: »Na, Gottlieb, nur

kein Konstitution, „Das Unglück sehen wir an Frankreich schon«.

Gunder Hansen er dog mere på jagt efter de indre modsigelser i Simmels tankeverden, der er spændt ud mellem en refleksion over transindividuelle sociale konstitutionsformer på den ene side og immanente vitalistiske ideer om individualitetens iboende tilbøjelighed til transcensens på den anden. Simmel mod Simmel, som Gunder Hansen siger. Disse principielle hovedtræk i Simmels sociologiske forfatterskab – det æstetiske udelades sammen med andre ting – gennemgås i en tværgående systematik inden for bogens første to kapitler, dækkende lidt under en sjettedel af bogen.

Denne del er klart den bedste, både hvad formuleringsevne, skrivestil og problempointering angår. Men den rummer allerede nogle af de problemer som får resten af bogen til at blive en mere mat affære.

Efter en kort placering af Simmel i forhold til neo-kantianismens krav til kategorial klarhed og metodebevidsthed og i forhold til den livsfilosofi, der dykker ned i individernes levede liv i dets umiddelbare fremtræden, gennemgås Simmels tre tilløb til sociologisk grundlagsrefleksion: 1890-artiklen om socialvidenskabernes erkendelsesteori, 1908-bogen om sociologiens problem og 1917-værket om sociologiens område.

Et blik på denne triptykon som Gunder Hansen åbner for os – et valgt og illustrativt greb fra hans side – viser grundmodsatningen hos Simmel. Sociologien konstitueres gennem et objekt: det sociale der udgøres af menneskets vekselvirkninger anskuet som formelle størrelser. Men den konstitueres også af subjekter: de mennesker der øjensynligt ikke

kan lade være at vekselvirke, et forhold som ikke lader sig formbestemme.

Derfor kløves forfatterskabet i en retning, der forfølger vekselvirkningernes formelle bevægelser i et sæt af konkrete analyser af smykker, rumstrukturer osv., og i en retning der søger ned i den subjektive livsverdens spontane vekselvirkninger. I Simmels sidste fase bliver denne konflikt til en anti-modernistisk kulturpessimisme, og det netop fordi han i sit afsæt har grebet fat i nogle centrale fænomener og forståelsesformer i det moderne samfund. De to retninger løber ikke parallelt, men fjerner sig mere og mere fra hinanden. Moderniteten der skyder sig selv i foden.

Ovenpå denne principielle og oplysende indledning følger nu – gud hjælpe mig er jeg lige ved at sige – en fortærende (som Gunder Hansen ynder at sige) parafrase af de udvalgte værker i kronologisk orden. Gunder Hansens kapitler følger kronologien i Simmels produktion, og inden for disse kapitler følger hans fremstilling kapitlernes orden hos Simmel. Ja, selv et kapitel hos Simmel der ikke behøver at siges noget om omtales – som et kapitel der ikke behøver at siges noget om! Og når Simmel kalder noget ekskurs – nemlig behandlingen af spørgsmålet om hvordan samfund er muligt – er det også en ekskurs i bogen. Denne langstrakte gennemgang bringer ikke nyt i forhold til den mættede optakt, og den er til overflod afbrudt af opsummerende gentagelser. En kombination af bogens optakt og de to artikler Gunder Hansen har skrevet om Simmel (i *Slagmark* 15, 26-39, og i Arbejdsrapporter fra NSU no. 28, 59-75) vil give læseren lige så meget til selvstændig videretænkning.

Jeg kan ikke lade være med at spørge mig selv, hvorfor Gunder Hansen har

valgt at skifte fra den selvstændige og krydsrefererende strukturering til den lineære parafrase. Han er dog til fulde bevidst om, at Simmel med sit springende emnevalg og sin associative fremstilling slet ikke inviterer til en sådan fremgangsmåde.

Mit bud er, at det skyldes, at Gunder Hansen, som barnet i den amerikanske tåreperser Cramer mod Cramer, er i klemme mellem de to Simmel'er i opgøret Simmel mod Simmel: Den ene Simmel – de formelle vekselvirkninger – er den der giver klarhed og struktur med afsæt i nykantianske positioner. Men ham giver Gunder Hansen en relevant kritik af: formbegrebet kan ikke forankres i de subjekter der aktualiserer vekselvirkningen. Denne Simmel er derfor ikke fremadrettet.

Den anden Simmel – den subjektive livsverdens – fortaber sig, påpeger Gunder Hansen, i en metafysisk individualisme som i sig selv ikke er attraktiv, hvorimod selve projektet med at reflektere over livsverdenen har Gunder Hansens sympati. Det er stedet for sansernes sociologi.

Derfor er bogens projekt ikke så klart som det umiddelbart ser ud: er det en rekonstruktion af Simmel? er det en selvstændig videretænkning af det livsverdensperspektiv Simmel udstikker? er det en samtidshistorisk kontekstualisering? er det en immanent læsning af forfatterskabets modsigelser og deres fortløbende udvikling? er det en inddragning af Simmel i en kulturkritisk analyse af storby, modernisme og det kosmopolitiske, som det hedder i kapitel 1? er det en apologi for en outsiders sideblik på en videnskabs-tradition? en påpegning og kritik af subjektivistisk metafysik?

Det Gunder Hansen undervejs kalder

interessant og relevant eller sætter som teser, dækker de fleste af disse spørgsmål, uden nogen klar formulering af, hvor en nylæsning af Simmel virkelig peger fremad. Det kunne ellers have fået os til at se hvorfor det netop er en nylæsning af kilderne der er valgt til forskel fra en nylæsning af de senere konsekvenser af Simmels værk eller af andres videreudviklinger af det, Gunder Hansen virkelig finder har fremdrift hos Simmel, nemlig livsverdenstemaet, der kun viser sig som en rudimentær og diskutabel ansats.

En opstramning i målsætningen kunne, tror jeg, have givet bogen større effekt. De indledende kapitlers systematiske læsninger viser at Gunder Hansen sagtens kunne mestre denne mere gennemarbejdede form. Og så kunne fremstillingen samtidig have fået støvet den noget anonyme afhandlingsprægede stil lidt af, som kun forlades i forordet, der vel er skrevet sidst. (Jeg kan heller ikke – undskyld pedanteriet – lade være at notere, at strøsuksukkerkommateringen ikke just er nogen prydding for afhandlingen.) Bogen ville derved have været så præcis at et indeks med fordel kunne have været indsat, så læsere kunne have haft et opslagsværk om Simmel til produktiv genbrug efter læsningen.

Der er noget at sammenligne med, for det er ikke kun Simmel blandt de konstitutive pionerer fra århundredskiftet der er behandlet i dansk sammenhæng. Simo Køppe og Ole Andkjær har i *Freuds Psykoanalyse* (Gyldendal 1981) også givet en immanent fremstilling med et videnskabshistorisk samtidsperspektiv. Der er her tale om en systematisk fremstilling af Freud med et indskudt kronologisk koncentrat. Det har gjort bogen udbredt og bredt anvendelig, godt hjulpet på vej af et indeks.

På det lingvistiske område har Frans Gregersens disputats om Louis Hjelmslev, *Sociolingvistikens (u)mulighed* (Tiderne Skifter 1991), gjort rede for den strukturelle lingvistikens konstitutive projekt, dels i forhold til udgangspunktet hos Saussure, dels i én af de konsekvente videreførelser, nemlig Hjelmslevs. Her er den kronologiske og den systematiske fremstilling til stede som parallelle spor med en fælles problemstilling som centrum: det problematiske fravær af en sociologisk dimension (og med en i mine øjne tvivlsom biografisme som binde-middel). Fraværet af indeks nedsætter bogens brugbarhed, men små stikord øverst på siderne kompenserer dog til en vis grad for denne mangel. Der er altså ikke én bestemt fremgangsmåde der skal følges, heller ikke når Simmel er på tapetet.

Men i begge tilfælde har bøgerne et klart centrum der gør dem markante. Hos Køppe og Andkjær skrives der på en overbevisning om den fortsatte aktualitet i Freuds centrale tankegange; hos Gregersen møder vi det modsatte synspunkt på Saussure og Hjelmslev, men en tyrkertro på opgørets relevans her og nu i forhold til elementer hos strukturalisterne der stadig er virksomme og vildledende. Simmel-bogen mangler en sådant organiserende kerne, en overbevisning om hvad det er der virkelig skal satses på i en Simmel-introduktion og ikke skal afventes senere behandlinger af livsverdenstemmet, som det lyder i bogens spinkle slutakkord.

Trods disse overordnede reservationer må en anmeldelse af Gunder Hansens bog ikke munde ud i anmelderforbehold: den er den første større introduktion til Simmel på dansk, den er stofrig og giver undervejs mange ting at tænke videre

over i mange retninger. De fleste læsere vil kunne hente noget. Men den konsekvente og selektive fastholdelse af konstitutionsproblemet som sigtepunkt og konstant foruroiligelse, som fx på side 53ff, savner jeg, og det gør at bogen heller ikke får topkarakter. »Gib o Herr, uns Armen eine/Bessere Konstitution!« sukker jeg med Adolph Schults.

Ove Christensen

Billeder vævet af lyd

Thomas Ohrt (red): *Rockens billeder. Om kunst og rockmusik*. Gyldendal. 187 sider.

Lars Movin og Morten Øberg: *Rockreklamer. Om musikvideo*. Amanda. 224 sider.

If you want to send a message, go to Western Union.

David Lynch

Hvis man ser på Edward Hoppers billede fra 1942 *Nighthawks*, som forestiller nogle mennesker en tidlig morgen eller sen nat på Phillies Café set udefra, kan man ikke undgå at mærke en særegen stemning, som uvægerligt leder hen til en lyd af en blød og let melankolsk saxofon. Stemningen i billedet er meget 'lydlig', så selv en musikalsk ignorant vil kunne mærke lyden. Der er tale om 'morgenstemning': lad og meningsløs, men langt fra desperat og pessimistisk; og endnu fjernere fra Griegs 'Morgenstemning', der er knyttet til naturen og renheden. Her